

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

KISS SÁNDOR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középútcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagátca, 15. sz. a.) küldendők.

Az állítólagos tanító-hiány

Magyarországon.

A közoktatásügyi miniszter legújabb jelentésében ismételve több helyen panaszkodik a tanító-hiányról s egy helyen (169 l.) határozottan ki is mondja, miszerint a tanítók jelenlegi létszámának még 7130-al kellene emelkednie, hogy elég legyen téve a törvény azon követelményének, miszerint egy tanítóra legfeljebb 80 tanulónak szabad esnie.

A közoktatásügyi, miniszteri jelentéseknek állandó panaszuk ezen tanító-hiány. Már 1870-ben lehető sötéten igyekeztek helyzetünket e tekintetben feltüntetni s dacára annak, hogy az ily állításokat több ízben megcáfolták, folyvást előhozzák s így még sötétebbnek igyekeznek felmutatni helyzetünket, mint a milyen valóban. Ideje volna, hogy ezen felesleges jajgatást szüntetnék meg már, vagy legalább szállítanák le kellő mértékre, mert hiszen azon tény, hogy nálunk is, mint az egész világon, van tanító-hiány bizonyos fokig, senki sem fogja tagadni, még azon esetben sem, ha nem hajlandó is ezt oly borzasztónak tekinteni, mint a miniszteri jelentések.

Lássuk a miniszter adatait és érveit.

Magyarország népoktatási intézeteiben, az 1874-ki öszszeírás szerint, volt 19,610 tanító. Egy-egy tanítóra országszer te 60., tanuló jut. „De ha — folytatja tovább a jelentés — valamenyny tanköteles gyermek iskolába járásra kényszerítették, eltekintve attól, hogy még most sincs meg ezek számára a kellő iskolai helyiség, nem lenne elég tanító arra, hogy mindnyáját avagy

csak csekély eredménnyel is taníthatná; mivel 2.139,207 tanköteles tanításához, ha 80 tanulót számítunk egy tanítóra, 56,740 tanítóra volna szükség; e szerint a tanítók mostani létszámából ez esetben még 7130 tanító hiányzanék. Ily nagy számú tanítót semmi módon sem lehet előteremteni, még az esetben sem, ha állásuk fényesen javadalmaztatnék; hát még a mostani tanítói díjakkal ki merné magát azzal biztatni, hogy e pályára oly tömegesen édesgethetne vállalkozókat.“ S más helyütt: „A tanítók gyarapodási róvatában fel van mutatva, hogy 1874-ben az ország néhány megyéjében 622 tanítóval lépett több szolgálatba, mint volt ott 1873-ban; ezek közt lesznek a tanítói pályára újonnan lépett tanítók is. De fájdalom, ugyanott a tanítók számának csökkenését mutató róvatból meg az tűnik ki, hogy a tanítói pályáról a jelzett megyékből 610 egyén távozott el. Hogy ezek nem mindannyian hagyták el a tanítói pályát végképpen, azt egész bizonyossággal lehet tudni abból, mivel akkor, a midőn jobb tanítói állomások nyílnak meg, a tanítók egyik megyéből a másikba mennek át, vagy is többen közülök csak helyet cserélnek, annál fogva pályájukon megmaradnak; — helyeikre ugyan mennek néha új tanítók, azonban gyakran megesik, hogy a tanító által elhagyott ily iskola egy időre tanító nélkül marad. Megesik azonban az is, hogy a tanító jobb kilátás fejében a tanítói pályától végképp búcsút vesz.“

Eltekintve a néhány végső, nagyon is naiv mondattól, a miniszteri jelentés egészben véve meggyőző erejűnek látszik; hiszen a számok beszélnek. Pedig az egész határozottan hamis!

A tanköteles gyermekek száma tudvalevőleg csak 30%-al haladja meg az iskolába járókat s maga a jelentés szerint egy tanítóra 60 tanuló jut; tehát a 30% hozzá vonása nem csak a hiányzó 20-at pótolná ki (mi pedig $\frac{1}{3}$ -ad, tehát körülbelől 6000 tanítóval képvisel többet) hanem mind ezen feljül még 7130 tanító kellene. Nyilvános dolog tehát, hogy itt számítási hiba van. S csakugyan az iskolába járó gyermekek száma 1.497,144-re van felvéve s ezt elosztva a 19,610 tanítóval, egy tanítóra nem 60, hanem mintegy 78 tanuló esik, mely az arányt egészen felforgatja. S honnan jó ezen tévedés. Onnan, hogy midőn az összeállító azon számarányt keresi, hány tanuló esik egy tanítóra, nem az összes iskolába járó tankötelesek számát, hanem csak azon 1.195,687 gyermeket veszi fel, kik az elemi iskolába járnak. Ezen eljárás, bizonyos fokig, önámítás, de még sem oly nagy, mint ha az összes iskolába járó gyermekek számát osztanók el a tanítók számával. Az elemi iskolába járó gyermekeken kívül ugyanis egy nagy sorozat van, az ismétlő iskolák növendékeiből. 1874-ben az ismétlő iskolába járt 257,390 gyermek, míg a felső nép- és polgári iskolákban, középtanodába s magán intézetekbe összesen 44,067 tanköteles gyermek járt. Tehát ezen szám legnagyobb részét olyanok képezik, kiknek számára nincs s rendesen nem is kell külön tanító, miután az ismétlő-iskolába járó növendékeket esténként vagy vasárnap ugyanazon tanító oktathatja, ki a rendes növendékeket is tanítja.

A tévedés tehát ezen ponban van. Hogy megtudjuk, mennyi tanítóra van még átlag Magyarországon szükségünk, a 13—15 éves tankötelesek számának legnagyobb részét nem kell tekintetbe venni. A 6—12 éves kor közt álló tankötelesek száma 1874-ben Magyarországon 1.543009 volt s ezen számot 80-al osztva el, összesen csak 19,288 tanítóra volna szükség, míg most 19,610 van, tehát, több, mint a mennyit a törvény szigorúan véve követel. Tekintetbe véve azonban, hogy a törvény által elrendelt 80 maximum szám csak esetleg fordulhat elő s a felső nép- és polgári iskolák számára legalább nehány száz tanító szükséges, a tanító-hiányt tényleg constatálhatjuk s 70-et véve fel maximumul, Magyarországon mintegy 22 ezer

tanító, tehát a jelenlegi számnál mintegy harmadfél ezerrel több volna szükséges, de semmiesetre sem 7130, mint a miniszteri jelentés az ismétlő iskolák jellegének tökéletes félreismerésével mondja.

De nem igaz s mindenesetre túlzott a miniszter úr azon számítása is, hogy a tanítók száma nálunk alig vagy éppen nem növekednék. A jelentés fentebb idézett szavai azt mondják ugyanis, hogy a tanítók száma 622-el szaporodott, de egyúttal más helyeken 610-el fogyott. E szerint a tanítók számának szaporodása egy év alatt 12. Ez határozottan téves adat. A tanító képezdei növendékek száma volt 2651 s ezen szám egy év alatt 131-el növekedett. Ezen számarányt tekintve, a képezdekből legalább 800 tanítónak kellett egy év alatt kilépnie. S a viszony csakugyan így áll. Azon 610 tanító közül, kik a fogyást jelentenék, 259 jut a jelentés szerint a fővárosra, holott tudvalevő dolog, hogy itt a tanítók száma jelentékenyen emelkedett. A tévedés onnan ered, mert a budapesti tanfelügyelő — igen helyesen — tekintetbe vette azt, hogy több tanító 3—4 magán intézetben is működik, s azokat nem számította össze, mint az előbbeni jelentésben történt, hanem csak egyszer vette. Így a tényleges gyarapodás mellett is apadásnak kellett lennie a régi rosz jelentés mellett. Ha még hozzávesszük ehez, hogy 1874-ben számos zsidó zúgiskola záratott be, sok magán intézet megbukott, a tanítók számának szaporodását 1874-ben bátran tehetjük legalább 200-ra annyival inkább, mert tanítóink nagyobb része még ifjú s így a halandóság aránya köztök igen kevés.

Mindezekből világosan kiténik, hogy a miniszteri jelentés gondatlan összeállítói igazgаланul vádolják közoktatásügyünket a nagy tanító-hiányról s a tanítók számának lassú emelkedésével. Aradra, Budapestre, Pécsre s más helyekre, hol a tanítók jól vannak fizetve, százával concurálnak egyének a megürült állomásra, de hogy 100—200 forintos állomásoknál tanító-hiány van, s hogy a férfi képezdek növendékeinek száma apad, mivel ezer meg ezer hálásabb s jövedelmezőbb pálya vár rájuk, azon nem lehet csodálkozni. A tanítók anyagi sorsán s tekintélyökön kell javítanunk s akkor a még létező hiányok is megfognak szűnni.

György Aladár.

Szabad légzést a gyermekeknek!

(Dr. Niemeyer Pál után, szabadon.)

(Befejező közlemény.)

Említém már, hogy természeti ösztönét követve a ma született csecsemő is teljes és szabad légzésre törekszik, ha mesterségesen nem akadályozzuk benne. Világos példáját láthatjuk ennek a későbbi korban is azon esetben, ha megfigyelünk egy kis gyereket, a melyet anyja a fűrésztés után ágyra vagy kerevetre fektet addig, a míg megtörölgeti és bepolyázza. Mit csinál ilyenkor a kised? . . Nemde hátraveti derekát, igyekszik minél lejjebb eresztetni a fejét s a lábait a levegőben himbálja, vagy támaszt keres alájuk, a melyhez fogantodva egész gyűrűzetében kiterjeszthesse a melle kasát, hogy annál teljesebben s annál szabadabban lélegzelhessen.

De mi hamar megsokaljuk a kis ártatlannak ezt a szabad mulatozását; s mintha már ekkor is mind csak a lebegne a szemünk előtt, hogy úgy is mennyi korlátot és békót vetnek később az ember szabad vágyainak és szabadabb törekvéseinek a természet és az élet akadályai: szent kötelességünknek ismerjük már a bölcsőnél elkezdni az efféle korlátozást s az ilyes békókba szoktatást!

Kezdjük pedig legelőbb is az úgynevezett kölydökötököt. Igen, mert szentül hiszik az anyák, hogy a kölydökszinor maradványa e nélkül le nem száradhat, s a kölydökesűcs úgy, mint kell, be nem forradhat. Gondolnak is ők azzal, hogy ez az első balfogás arra, hogy a teljes és szabad légzéstől elszoktassuk s abban akadályozzuk a kisedet.

Pedig, — a mint az újabb orvosok határozottan intenek rá — valósággal úgy áll a dolog. Ugyanis a feszes kölydökötök egyfelől akadályozza a légző szerveket őrző mellkast szabad terjeszkedésében, másfelől kinozza is a gyermeket, a melynek érzékeny bőre nehezen tűri és szokja meg ezt a természet ellenes szorítást. Igen: természetellenest; mert ugyan melyik házi, emlős állatunk kölykénél vagy fiokájánál alkalmazunk ily köteléket; s mégis, ha egyéb baj nem éri, kölydökötök nélkül is felnő mindenik s magától is beforrad mindeniknek a kölydöke. Aztán különben is úgy sem marad a vickádozó gyermekeknél hosszason ott az a kötő, a hová kötjük, hanem csak hamar vagy feljebb vagy alább csúszik a rendeltetése helyéről, s így igen gyakran ott is szorongatja és kinozza a szegénykét, a hol már mi sem akarnók. Éppen ezért, de kiválólag ezért, hogy semmi kellemetlen szorongatás ne akadályozza szabad légzésükben gyermekeinket, vessük el a kölydökötöket, s használjunk oly segédeszközt a helyettesítésükre, a mit az orvosok nem csak azért ajánlanak, mert e mellett szabadabban lélegzelhetnek a gyermekek, hanem azért is, mert ez inkább megfelel annak a rendeltetésnek, a mire a kölydökötöt szántuk.

Használják az anyák és dajkák helyette azt, hogy a míg megvan a kölydökszinor maradványa, göngyölgessék

be azt olajjal bekent lenrongyba, a melyet ragasztó tapaszszal szilárdítsanak oda a kölydök mellé. Ha pedig a kölydökszinor már lehullott s így csak a kölydökesűcs beforradására van szükség, nyomjanak rá egy ketté vágott szerecsendiót, s ezt ragaszszák aztán le dült kereszt alakjában ragasztó tapaszos ruhaszeletekkel. Próbálják és tegyék meg, s majd meglátják, hogy fél anynyit sem sűrűbb így a gondozásuk alatt álló kised, mint a mennyi sűrű a rá nézve nagyon is alkalmatlan kölydökötök mellett!

Egy másik rossz szokás, a mivel a gyermekeket a teljes és szabad légzéstől elszoktatjuk, a fáslizás vagy pólyázás; s ez anynyival gonoszabb az előbbinél, mert annak a terhétől 1—2 hétre csak megszabadul a gyermek, de ezé alatt már hónapokon át kell szenvednie. Hogy ne, mikor egész mesterséggé, sőt művészetté fejlődött már a civilizált anyák és dajkák kezében az a fogás, a melynek a rendeltetése eredetileg nem volt egyéb, mint hogy egy kissé tapaszszal oda a testhez azt a tenger sok alsó és felső ruhát meg takarót, a melyekbe a jó feszes pólyakötők segítségével úgy békényszergetik a szegény gyermeket, mint valami kemény páncélba. De megvan ennek a maga oka! Mert hát könnyebb dolog így hordozni a békés nyugalmat kedvelő mamának vagy dajkának a hajlékony testű és ickádozni, vickádozni szerető gyermeket, mint amúgy pólya nélkül. Így még szundikálni is lehet a gyermektartás közben, aztán meg milyen nagy könnyebbség az, a mikor már 3 hónapos korában is úgy ül a dajkája vagy pesztrája kezén a kis angyal, mint egy nyárs! E gyönyörűség és könnyebbség mellett még csak nem is hederítenek az illetők arra, hogy így idő előtt megerőltetik a gyöngye gyermek izmait, s oly testtartáshoz kényszergetik, a mely mellett legfeljebb csak kínos, keserves sohajtás képében húzhat egy-egy jó lélegzetet magába a szegény, kis martyr.

S nem elég, hogy — a könnyebb hordozás kedvéért — ébrenlétekor mindig úgy kell ülnie szegénykének a pólyájában, mint valami pácban, hanem ebben a spanyolinges helyzetben kell neki még fekünnie és alunnia is! De hát ugyan ki is győzné mindannyiszor takarogni a pribéket, a hányszor csak lerázza vagy lerúgja magáról a takaróit? . . .

Nó, a ki nem győzi, hát tegyen úgy, mint a hogy tesznek a gyermekeiket egyáltalában nem pólyázó angol nők. Csináljon vagy csináltasson jó hosszú ruhát a gyermekének, oly formára, mint a milyenek a női, lovagló ruhák. Ebből aztán ki nem takarhatja, ki nem rughatja s így meg sem hűtheti magát a féltett jószág; hanem lélegzelhet és mozoghat ám benne oly szabadon, a mint éppen tetszik.

A harmadik bűnös szokás, a mivel a mellkas egyenletes fejlődését és szabad használatát akadályozni szokták az anyák, annak a gyermekhordozó köpenynek (Tragemantel) a használata, a melyet feljül, úgy a nyak és mell táján, többnyire mindig jó szűkre szoktak korcolni. Egyébiránt nem e korban rejlik itt az, a mit megtámad az én

doktorom, Niemeyer; hanem abban, hogy ily köpeny mellett többnyire mindig úgy hordják a dajkák a jobb karjukon a gyermekeket, hogy akaratlanul is be kell húzniok a kicsinykéknak a mellük bal részét, s e mellett a hátuk gerincét is csaknem egészen ki kell forgatniok a maga természetes állásából. Így lesz aztán sok gyermek már kis korában görbe hátú s úgy szokik el a legtöbbször a bal tüdejére a teljes és szabad légzéstől!

S a ferde gyermek-hordozásnak ezen rossz szokását annál jogosabban támadja meg Niemeyer, mert jól tudja ő, hogy ennek a következtülése az a negyedik rossz szokás, a mely szerint az imént leírt módon hordozott gyerek rendszeren mindig azon az oldalán kíván fekünni, a melyre hordozás közben hajolni kénytelen. Pedig a gyermekeknek nem öszszeguzsorodva és nem oldalvást, hanem a lehetőleg kinyúlt testtel és mindig hanyatt kellene fekünniök; mert csak ebben a helyzetben lélegzelhetnek egy arányosan mind a két tüdejekkel, és csak így nem akadályozódik a mellük egyik része sem a maga szabad fejlődésében. E mellett még arra is kell ügyelni a gyermekek fektetésében, hogy a fejüket nagy és duzzadt párnákkal nagyon fel ne poekoljuk. Csak is azért kell egy-egy párnácskát tenni alájuk, hogy a nyakszirtjüket 'ahoz megtámasztva, a fejüket és állukat annál szabadabban emelhessek fel és ki a paplan alól, és így annál könnyebben szivhassák be az orrukon a szabad levegőt. Igen, az orrukon; mert, a mikor csak lehet, mindig az orron és nem a szájon kell lélegzelni. Így lélegzelnek az állatok is, s ezért vannak a gyorsabb futású s így több léget fogyasztó állatoknak (péld. a lovaknak, szarvasoknak stb.) aránylag olyan nagy orrlyukaik.

De ha már nemünk büszkesége nem engedi, hogy az oktan állatok példáin okúljunk, okoljunk legalább az úgynevezett vad emberek praxisán. Ők minden nagy okoskodás nélkül is igen jól tudják, hogy 'az orr van a légbeszívására és kilehellésére rendelve. Ezért, — a mint Catlin utazó tudósításából olvashatjuk — az indián nők, a midőn alunni akaró kisdedeik szájától elvonják emlőiket, ezt soha sem teszik a nélkül, hogy az ő ajakocskáikat a lefektetés előtt be ne fogják.

Mily könnyen megtehetnék ezt nálunk is gyermekekkel az anyák! S e mellett nem csak azt érnék el, hogy nem igen lennének azok tátott szájúak, hanem elérnék azt is, a mi ennél sokkal fontosabb, — azt is, hogy így nem igen hatolhatna be a por és piszok, — a miktől pedig kivált hálószobáink levegője majd soha sem ment egészen — a kicsinyeik torkába. Nem, mert az orr a maga mélyedésével, tekervényeivel és szőrszalcsáival majd mind felfogná e tisztátalanságokat, s így — külsőleg legalább — csaknem egészen megtisztított levegőt bocsájtaná a tüdőbe. Ennek folytán aztán nagyon megritkúlnának, sőt ki is maradnának a gyermekek köréből azok a gyakori éjjeli tikácsolások és „szamárhurut“-féle köhögések, a melyek most legtöbbször abból állanak elé, hogy a nyílt szájon belehelt levegővel egy sereg ártalmas anya-

got is vesznek a gyermekek a torkukba, s ezek aztán egész a meggyúlásig ingerlik és bántalmazzák annak gyöngé és érzékeny hártáit.

Természetes, hogy ez a lecke a nagyoknak is szól, a kik ha megszokják az orrukon való lélegzést, maguk is sokkal kevesebb torokbántalmat szenvednek, s e mellett nem szorúlnának télen arra, hogy zsebkendővel dugocsálják be a friss levegő elől a szájukat, vagy hogy olyan kutyakosár-forma mesterséges légtisztítókat kössenek rá, a milyen a Jeffrey-féle respirator.

Az előbbieken — nagyjában legalább — felmutattam, hogy a család mikkel akadályozza a kobelén élő gyermekek szabad légzését, s így hogyan olt beléjük öntudatlanul is mell-, tüdő- és torokbajokat. De mi ez ahoz képest, a meny nyit az iskola árt a gyermekeknek és serdülő ifjaknak e tekintetben?! Értelmes orvosok — s ezek közt az én Niemeyerem is — egész legióit jegyezték fel egészségügyi műveikben s értekezéseikben azoknak az építési, berendezési, felszerelési, óra- és munka-beosztási gondatlanságoknak, helytelenségeknek, szabálytalanságoknak és ferdeségeknek, a melyekkel az iskolák támadják meg és ássák alá a beléjük járó tanulók épségét, egészségét. Hancem azért gondolunk-e mi, s általában gondol-e az élő társadalom nagy része eleget ezzel? Nemde, így szólunk mindannyiszor, valahányszor csak szó van ezekről, magunkban: így és legtöbbször ezekben az iskolákban nőtünk fel mi is; ugyan mért ne nőhetnének fel éppen úgy a gyermekeink is? Bizony nagy könnyen elmondjuk mi ezt, tekintetre se méltatva, hogy napjainkban a régihez képest — az általában jóval hosszabbra mért munkaidő mellett — meny nyivel test- és lélekölőbb a munka mind az iskolákban, mind a társadalomban!

De ha mi — a társadalom jelentéktelen vagy csekély jelentőségű faktorai — talán azért, mert átlátjuk és érezzük, hogy erőnk gyengesége miatt úgy sem segíthetünk e bajokon, meg is engedjük magunknak az ilyféle könnyelműséget: hogy nézheti el az állam, a mely a kényszer-iskoláztatást maga proklamálta, hogy az iskolák sok tekintetben veszélyesebbek legyenek az egészségre a fogházaknál?

És erre gondolva, kérdeni merjük: van-e joga valakinek Magyarországon több ezerekre menőt költeni el a földön talán a legkeservebben adozó nép filléreiből arra, hogy egy domszerű kupolát emeltessen egy egyetemi könyvtárnak akkor, a mikor országszerte majdnem több a rozzant és hitvány iskola, mint a meny nyi az ugyan ilyen koresma? . . .

De hallgassunk erről, mert erre talán tölünk is megkérdezhetné valaki: hát ezt is Niemeyerből szettük? Hallgassunk és szóljunk inkább arról, a mivel cikkünk kiegészítésére még adósok vagyunk — a légkuráról és tüdő-tornászatról.

A légkúra nem egészen új dolog. Eddig is divatban volt a mellbetegeket télire Olaszországnak egy-egy enyhébb levegőjű helyére, nyárára pedig Svájcnak, Stá-

jerországnak, vagy a honi Kárpátoknak egy-egy fenyeses vidékére küldeni. A mi környékünkön a közelebbi időkben a vadregényes vidékéről különben is nevezetes Csúcsa jutott arra a hirre, hogy kövér, havasi levegőjével, kivált nyáron, különösen üdítőleg hat a mellbetegekre. S e hír nem is egészen alaptalan, mert magam is ismerem Kolozsvárról néhány olyan embert, a kik habár halálra szentenciázott száraz betegségeseknek is tartattak előbb, 4—5 héti Csúcsán tartzkodás után teljesen felüdülve, sőt meghizva jöttek haza. Hanem azért nem kell mindenkinek Olaszországba, avagy csak Csúcsára is költöznie. A jó levegőt, a mi e kuránál csalahatatlanul főtényező, majd mindenki megkaphatja oda haza is, — kivált ha foglalkozása és életrendje megengedi, hogy ne zárja el magát tőle, hanem élvezze minél többször, s minél telyesebben és szabadabban. Heylesen jegyezte meg — Niemeyer szerint — már Miss Florence Nightingale évekkel ez előtt a londoniakról, hogy „nem a londoni levegő árt nekünk, hanem az az életmód, a mit Londonban folytatunk“. Ha ez áll a majdnem 3 millió ember lakta nagy gyárvárosról, a ködös és füstös levegőjű Londonról: mennyivel inkább áll az éghajlati szempontból csaknem általában egészségesnek mondható Magyarországnak majd mindenik községéről. Ritkán lehet tehát komoly okunk arra, hogy — a mint Laboulay a londoniakkal ellentétben csipősen jegyezte meg a párisiakról — még az egészséget is házunktól és családuktól minél távolabb keressük. Hiszen nemcsak én állítom, bárha egy meglehetősen makacs szívhajom enyhítésénél magam is tapasztaltam, de erősíti a nagyhirű Niemeyer s utánna dr. Krahrner, Wyler, dr. Mordhorst és még több más újabkori hires orvos is, hogy helyes életrend, kellő mozgás és szabályos légzés mellett mindenki a maga otthonában vagy legalább a lakása helyén is biztos sikerrel folytathatja a légkurát. Mert miben áll ez? Semmiben egyébben, minthogy mozogjunk minél többet isten szabad levegőjében, és hogy így mozogva, tápláljuk minél egyenletesebben s kellő bőségben a tüdőnk minden részét ebből a friss és éltető tápszerből. Hozzá tehetjük még, hogy a mikor étvágyunk van hozzá, együnk annyi és minden olyan ételt, a mennyi és a milyen jól esik és valóban táplál is.

Hanem ne csak magunkat tápláljuk így, de ügyeljünk különösen arra is, hogy a gyermekeink is úgy táplálkozzanak. Nekik, a kik mostanában annyit ülnek az iskola büzhött levegőjében s annyit görnyedeznek a többnyire helytelen alkotású padakon, még több szükségük van erre! — E végre gyakoroljuk és gyakoroltassuk velük is minél szorgalmasabban a tődtornászatot.

Nagyon könnyű mesterség ez is! Csak abból áll, hogy egy jól kiszellőztetett szobában vagy szabad helyen sorba állítjuk a gyermekeket, s egy kezünkbe vett pálcának a felemelésével vagy más jellel parancsoljuk a vezényszó teljesítését: „léget szívj!“ Erre, a míg mi a

pálcánkat vízszintes állásából szép lassan a tetőpont felé emeljük, a gyermekek egyfolytonban és szintén szép lassan mind szíjják magukba az orrukon a léget. A mikor pálcánk a tetőpontot elérte, vagyis inkább a mikor gondoljuk, hogy jól tele szítták már magukat a gyermekek léggel, 2—3 ütényt verünk a vezénylő pálcával, a mi alatt nekik még mind magukban kell tartaniok a léget, a melyet csak akkor bocsájtanak ki magukból, a mikor mi a pálcánk leeresztésével erre jelt adunk, vagy a mikor szóval vezényeljük, hogy: „leheld ki!“

Az ilyen tődtornászatot egy folytonban folytathatjuk egy negyed óráig, sőt huzamosabb gyakorlat után még tovább is. Abban azonban ne tartsunk valami katonás szigort, hogy a gyermekek, a míg mi „leheld ki!“-t nem vezénylünk, soha és semmi szín alatt ki ne bocsássák magukból a léget; sőt e tekintetben inkább mi alkalmazkodjunk vezényszavunkkal az ő kitaró (képességükhez.

Az itt nagyon is idétlen katonai szigor helyett inkább atyai gondosságot és szemességet tanúsítsuk. Ügyeljünk meg például a gyakorlatközben vagy azon kívül, hogy tanítványaink közül melyik szokott csak úgy a féltődejével lélegzeli. Ha ezeket kiszemeltük, alkalmazzunk az ilyeneknél ellensúlyozó vagy leszoktató gyakorlatokat ilyenén képpen.

A melyikről azt tapasztaltuk, hogy kizárólag a bal tődejével lélegzett s e miatt a jobb már sokat vesztett légzési képességéből, annak a behajtott balkarját a gyakorlatok közben fogassuk a bal honya alá úgy, hogy könyökkel szorúljon a csipőhöz vagy a felé; a jobb karját pedig balra görbitve hajtassuk a fején keresztül úgy, hogy a jobb kéz újjainak a vége a bal fültöt érintesse, vagy annál még alább is érjen. Így az ilyen gyermek melle kasának a vezénylet alatti légzés közben kiválólag a jobb fele fog kiterjeszkedni, tehát éppen az a rész, a mely eddig elsatnyúlt vagy legalább a másikhoz képest elmaradt a fejlődésben.

Természetes, hogy a melyiknél a tődtő bal része a gyengébb és fejletlenebb, azzal éppen megfordítva kell tétetni e gyakorlatot.

És végül még csak ennyit: ne mondják erre ez úttal sem a t. szűlők, sem szeretett pályatársaim, hogy „mégis huncfut a német“, hanem próbálják és tétessék meg csak minél gyakrabban mind a családokban, mind az iskolákban e nagyon is könnyen végrehajtható gyakorlatokat, s gyermekeik és tanítványaik virulóbb színet s állandóbb egészségét tapasztalva majd elhiszik, hogy van olyan német is akárhány, a ki — közvetve legalább — igazat mond és jót tanácsol nekünk is.

Hogy is ne volna, hiszen tán nem minden német — osztrák minister?!

T A R C A

GABRIELLA.

Beszély.

III.

A fehér házban.

(Befejező közlemény.)

Junius végén egy napon Robin úr jelenté, hogy Gamon úr birtokának akadt végre vevője.

— És hogy hívják ez urat?—kérde Gabriella félénken.

— Maga fogja neked megmondani nevét, kedvesem, mert szándéka lakását a kastélyba tenni át. Ezért megkért engem, hogy mihelyt tulajdonos lesz, kérjelek meg, hogy Zsuzsánnával látogass el a kastélyba és tölts ott egy napot, hogy te magad mutasd azt meg neki. Hittem, hogy nem fogsz rám megneheztelni ígéretemért, s már meg is ígertem látogatástokat a következő vasárnapra.

Senki sem beszélt többet a vásárról, s maga Robin úr is jónak látta visszatartóztatni magát minden megjegyzéstől, mely ez ügyre vonatkoznék, egészen vasárnap reggelig. Így e hét a megszokott foglalkozások és kötelemek teljesítése közt folya le.

Vasárnap reggelén éppen kilencet ütött az elfogadó terem öreg falórája, midőn a két ifjú lány, kik már bevégezték egyszerű, csinos toilette-jüket, egyszerre reszketni kezdett, hallván, hogy egy kocsi állt meg e kapu előtt.

Ennek zöreijére Gabriella most nem futott ki, mint szokása volt, hanem megdöbbenve állt meg. Rögtön eszébe jutott Robin úr ígérete és az, hogy vasárnap van. Féltve tekintett Zsuzsánnára, aztán kérde:

— Hát már a kocsi sem a miénk többé?

— Nem, gyermekem. Az is, mint egyeb, az új tulajdonos birtokába ment; de minthogy szolgálatodra följánlá, udvariatlanok lennének, ha visszaútasítanók. Nős: lemegegyünk-e, Gabriella?

Úgy látszott, hogy a kis leány erősen elhatározta magát.

— Igen, kiáltá élénken. És megragadván Robin úr kezét, ki a lépcsőn feljött elébük, hogy felhívja őket az indulásra, gyorsan húzta őt maga után a lépcsőn, mintha félt volna, hogy meg ne gondolja magát.

Az átrándulás esőndben történt meg. Embereink hallgattak, mintha mindegyik félt volna megzavarni úti-társa elmélkedéseit. Magában a kastélyban sem változott semmi; még csak egy butort sem mozdítottak ki régi helyéről.

— De hát hol van gazdánk? kérde Robin úr.

— Uram bocsánatot kér, felelt egy szolga, de egy kissé gyengélkedvén, meghagyta, hogy látogatóit vezessem a lugasba, a hol várja az urat és ez úrhölgyeket.

— Menjünk, mondá Robin úr vidáman, mentől elébb, annál jobb lesz; mert a bemutatások mesterségem nem vagyok nagyon ügyes és megvallom, hogy alig várom, hogy túlessünk rajta.

Az öreg követte a két fiatal lányt, a kik egyenesen a kert felé irányzák lépteiket, a melynek mélyén mintegy zöld láthatárt alkotott a lonctól befutott lúgas. Benne egy férfi egy kis asztal előtt ülve s arra könyökölve, türelmetlenül látszott várni a jövőket.

Végre Robin úr és két társa kedves csoportozatot alkotva, melyben az agg fehér furtjai sűgároztak a két lányka üde ifjúsága mellett, nem sokára megérkeztek a lúgashoz vezető lépcső aljára, mire az idegen sajátos üdvözlésbe tört ki. Közeledtökre felszökött és a nélkül, hogy levonné széles karimájú kalapját, mely a nap sugarai ellen védte, majdnem szó nélkül kínálta meg a vendégeket üléssel.

Jóllehet e fogadtatásban volt valami idegenszerű, senki sem látszott arra ügyet vetni; főleg nem Gabriella, ki egészen meghatva és elfogodva még a fejét sem merte fölemelni, a mióta a kastély új birtokosával állott szemben.

Robin úr és Zsuzsánna leültek és kezdetben éppen oly zavart mutattak magatartásukban, mint a leányka. Végre az öreg véget akarván vetni e helyzetnek, vidáman így kiáltott fel:

Szavamra, barátim, ideje, hogy vége legyen már e hidegségnek. Új tulajdonos úr, bemutatom önnek Gamon Gabriella kisaszszonyt, az egykori birtokos leányát, kivel ön megakart ismerkedni. Igen, igen: Gabriella kisaszszonyt mutatom be önnek. . . .

De Robin úr nem végezhetette be szavait. Két örömkialtás elnémítá ajkait, s mire Gabriella végre föl merészelte vetni szemeit: atyja és leánya egymás karjaiban valának.

A mit a fiatal lány nem is sejtett, mi azt kitaláltak.

Az állítólagos vásárló nem volt más, mint Gamon úr, kinek, távol attól, hogy tönkrejutott volna, kitartó munkássága által sikerült, megszilárdítani vagyoni helyzetét, melyet egy pillanatig kockán látott.

E szerint tehát az eszköz, melyet felhasználtak a Gabriella javítására, nem volt egészen koholmány; sőt egy ideig csak nem teljes valóság volt. Igaz ugyan, hogy egy idő óta már jelentékenyen javult a helyzet, de mivel az elért eredmény feljül múlt minden várakozást, és a lányka erkölcsi fejlődésének előmozdítására kiváló jótékonyan hatott, gondozói megegyeztek abban, hogy továbbra is megtartják őt csalódásában, meg egész addig, míg atyja visszatér, a ki magának tartá azt a boldogságot, hogy ő tudassa személyesen leányával a valóságot.

Most már megtudhatta ezt a nélkül, hogy ki lett volna téve azon veszélynek, hogy régi rosz hajlamaihoz újra visszatér.

Atya és leánya oly meglátottak, oly boldogok valának, hogy Zsuzsánna csöndesen fölkelve szótlanul karon fogta atyját és egy oldal ösvényre tért, hogy ne zavarják e boldogságot, melynek magányra volt szüksége.

Néhány perc múlva Gamon úr és Gabriella magok is csatlakoztak hozzájuk. A hogy az első fölindulás elmúlt, érezték mindketten, hogy Zsuzsánnának is részt kell vennie ez örömben, mely nagy részben az ő műve volt.

Gamon úr alig győzött csodálkozni azon a változáson, melyet lányán tapasztalt. Egyik meglepetésből a másikba esett, a míg őt nézte és hallgatta. Mindegyre egész megilletődve nézett, hol az egyik, hol a másik fiatal leányra, mint egy őket akarván részessé tenni azon végtelen örömben, mely keblét dagasztá.

Százsor is elbeszélte magának mind azon mozzanatokat, melyeken át ment Gabriella, mielőtt a régi kis gögös és hiú leánykából, jó és egyszerű leánnyá változott.

De e hoszszú boldog napnak is be kellett végződnie, és a szomorúság ismét meglepni látszott a szíveket, midőn Gabriellának s eddigi gondviselőinek újra arra kellett gondolniok, hogy a fehér házba térjenek vissza.

Gamon úr újra meg újra egész melegséggel szorítá kebléhez Gabriellát, kitől alig birt megválni és kevésbe múlt, hogy nem kérte meg Zsuzsánnát, hogy hagyja már örökre nála leányát. De hirtelen meggondolkozván, maga vezeté őt a fiatal lány karjaiba.

— Nem; nem leszek oly önző, — így szólott. Ő az ön műve; illő, hogy az öné maradjon továbbra is.

Erre Zsuzsánna meglátottabban, mint a menyinit el akart árulni, élénken ragadta meg a Gabriella kezét, és a kocsí, mely előtt a lovak már percek óta türelmetlenül toborzékoltak, nem sokára már messze vitte a két lányt és az öreget.

Hétfőn Gamon úr nem jött a fehér házba, mert néhány szorgos teendő végzésével kelle töltenie a napot. De kedden reggel, midőn lakói reggelihez ülének, jól ismert kocsí robogást hallottak.

Gabriella, kinek szíve sebesen dobogott, nem hagyott atyjának időt, hogy leszálljon. Oldala mellett termett, elhalmozván őt szeretete jeleivel, mielőtt magának is számot adhatott volna megérkezéséről. Milyen vidám és kedves reggeli volt e nap reggelén a fehér házban! De este, a midőn a búcsúzás pillanata közeledék, újból fájdalmas és nyomott hangulat látszott meglepni mindnyájok szívét.

Végre Gamon úr kínos erőfeszítést tevén, hogy kifejezze gondolatát, megkísérté az elviselhetetlenné vált helyzettel szakítani.

„Kisaszszony, mondá Zsuzsánnának, Gabriella az öné minden kigondolható jögeimen; ön angyalt teremtett ott, a hol én csak egy démont hagytam. De ez angyal egy küssé az enyém is! Többé nem tudok tőle megválni. Nem

tudnék e gyermek nélkül élni, kit ön még nem adott viszsza és a kit csak szorongva kérek viszsza öntől.

Zsuzsánna megfogta a Gabriella kezét.

— Ő rég az öné volt, mielőtt az enyém lett volna, mondá szeliden. Ön rám bizta, s én most visszaadom; mert bizonyos vagyok benne, hogy most már méltó arra, hogy önt valóban boldoggá tehesse.

De a mint ezt mondá, az atya zokogása majdnem érthetlenné tévé a Zsuzsánna szavait. A kínos helyzetnek Gabriella vetett véget, a ki egy ösztönszerű ugrással azonnal atyja nyakába borúlt.

„Papa! kiálta végtelen örömmel. És jer te is, mama, tévé hozzá halkabban, oda vonva Zsuzsánnát és kezét a Gamon úr kezeibe tévé.

— Oh! e gyermek kitalálja szíve legforróbb kívánságát, kiálta fel a boldog atya, — kezében tartván a kezét, melyet Zsuzsánna nem vont viszsza. Aztán Zsuzsánnához intézvé szavait kérdé: mondja csak, akarja-e? Akar ön valóban anyja lenni Gabriellának?

Gabriella erre felelet nélkül fordult atyja — Robin úr — felé. Ennek arcán oly jó, oly atyai mosoly tükröződött, hogy a fiatal leány felbátorítva érzé magát a kívánt komoly elhatározásra.

„Igen: valódi anyja leszek Gabriellának!“ — felelé habozás nélkül. És ekkor maga nyújtá kezét Gamon úrnak. Bezzeg: nem mondhatá azután senki, hogy ez este is szomorúság foglalta el a kedélyeket az elváláskor.

Egy hó lefolyta után Zsuzsánna és Gabriella, mindketten mint úrnök, foglaltak helyet a kastélyban.

Robin úr, ki nem akarta elhagyni leányát, de még is ragaszkodék a fehér ház magányához, melyben olyan boldog volt, azt a biztatást nyerte, hogy a távozók sem hagyják el örökre a kis remete lakot, hanem havonként legalább két napot ott tölt mindig az egész család.

Zsuzsánna anynyival nagyobb örömmel egyezett bele ez intézkedésbe, mert így mindig megtarthatá a főfelügyeletet kedves iskolája felett, melynek élére néhány évvel később Marit állították, a ki iránt Gabriella megtartá becsülését és szeretetét.

Nem végezhetjük ez elbeszélést a nélkül, hogy még el ne beszéljünk egy kis epizódot, mely néhány pillanatra egyik régi ismerősünk társaságába vezet bennünket.

Zsuzsánna és Gabriella megszokták, mióta a kastélyban laktak, hogy minden reggel tegyenek egy-egy sétát a vidéken. Gamon aszszony arra használta fel ezt, hogy tanítsa régi növendékét fűvészní. És valóban ott künn a szabadban sokkal érdekesebb és tanúságosabb módorban tanítá ő a növénytant, mint a hogy könyvekből az iskolákban még ma is szokták tanítani.

Ezen kívül beszédbe elegyedtek a munkásokkal, kikkel találkoztak és a kik őket egyszerű módorukért mindnyáján szerették. Egyiktől tudakozódtak ügyei vagy szükségsei felől; másíknak beszéltek a házi tűzhelyről, a családról, a gyermekekről, a kik egyre nőttek és mind több-több gondot adott a nevelésök.

Így mérhetetlen sok jót tevének környezetükkel, minden léptökön elhíntvén erkölcsi befolyásuk nemes hatását, mely sokkal jótékonyabb mint az anyagi javak, de a melyeket szintén nem sajnáltak azoktól, kik ezekre is rá szorultak.

Egy reggel, midőn neki pirulva és eléhezve, sietve tértek haza, hogy kivegyék részöket a rájuk várakozó reggeliből, egy fiatal nőt és egy leánykát pillantottak meg néhány lépésre maguk előtt. Ez utóbbinak fényes öltözeke bámulatba ejtő őket, kivált, hogy ily korán reggel és a mezőn kelle azt látniok. Egy élénk kiáltásra, mely Gabriella ajkairól lebbent el azon pillanatban, midőn az idegenekhez közelebb érkezett, ezek is hátra fordíták fejüket, a mire egész váratlanul kirándulóink előtt meredezett a Sára kisasszony hoszszú, sovány arca.

A négy sétáló egymásra ismervén, szívélyesen csatlakoztak egymáshoz és majdnem bizalmas társalgás kezdődött közöttük.

Néhány pere múlva minden el lőn beszélve a két újonnan érkezett sorsa és helyzete felől. Sára kisasszony elragadtatással mondá el, hogy milyen pompás állást kapott özvegy Manescot úrasasszonynál, egy párizsi tőkepenzes nejenél, ki rá bizta egyetlen leánya — Angelina kisasszony — nevelését.

Angelina, mert éppen ő volt a Sára kisasszonynyal peckesen haladó lánya, élénken figyelmesé lett, mintegy annál inkább akarván kitűnni. De midőn megfordult, hogy egy hozzá intézett megszólításra feleljen, a ruhája alját szegélyező csipke megakadt az út szélét övedző tövisben és bokrokban, úgy, hogy kellett egy jó negyedóra, míg a sétáló segítségével valahogy lebonyolítható legalább a felét róluk. A másik felelőre azonban ott kelle maradnia, hogy a madaraknak szolgáljon arra, hogy a szokásosnál nagyobb fényűzéssel és pompával építsenek belőle fészket. E kissé hamis megjegyzést Gabriella tette, mire Zsuzsánna nem tudta megállani, hogy el ne mosolyodjék.

Ez elég emlékeztető volt Gabriellának arra, hogy vessen vissza egy pillantást a múltba és abba az időbe, midőn még maga is selyembe, csipkébe, bársonyba öltözött. És e visszaemlékezésre a szánalom egy nemével nézett a szegény kis leányra, kit így kineznek testileg, a míg talán minden jó erkölcsi hajlam csiráját kiölik belőle, melyeknek egyébként engednie kellene.

„Nemde: ön így nagyon boldog, Angelina kisasszony? kérdezé tőle.

— Meghiszem, s még kételkedhetik ön boldogságomban! — felelt a lánya, s felfúvalkodva és meglepődéssel nézett végig a cifra öltözeten.

— Nem szeretnél-e inkább velem szaladgálni és játszani? Lám, én szívesen tenném, bárha kezdek nagy leányka lenni?

— De futkorázom és játszom én anynyit, a menynyi csak nekem tetszik.

— Igen, de elszakítja ruháját.

— Oh, mama ad mást!

— De nem gondol-é kegyed azokra, kiknek nincs?

— Oh, azokra nincs gondom! Ki is gondolna e szegény férgekkel? . . . — De ilyeneknek is kell lenni!

E kegyetlen és ostoba válasza Gabriellának, mert észébe juttatá, hogy milyen volt saját maga is ezelőtt néhány évvel, könyekbe lábadni érezte szeméit. Aztán oly szeretettel s oly halás pillantással tekintett Zsuzsánára, hogy ez karjaiba ragadva őt s anyailag megölelve, halkán ezt sugá fülébe:

„Szánjuk a rozsz lelküeket és ítéljük el, leányom, kivált ha mindent megtettünk arra, hogy ne legyünk olyanokká, mint ők.“

E szavak után Gabriella kibontakozva anyja ölelő karjaiból, szívélyesen nyújtá kezét Sára kisasszonynak, szerencsét kívánva neki az új álláshoz, melyet elfoglalt. Azután Angelinát kérte, hogy engedje meg őt megölelhetni és ekkor ezt sugá neki:

„Szegény kis lány!“

E miatt Angelina kisasszony hihetően igen megsértve érzé magát; de nem volt ideje azt kimutatni, mert Zsuzsánna leánya kezét megfogva, szívélyesen üdvözlő a két idegent, a kiktől elválva, ő és Gabriella tovább folytatták útjokat a kastély felé, hol Robin és Gamon úrak szomorúan néztek az előttük álló reggelire, mely már hűlni kezdett.

De nem ezért szomorkodtak ők, hanem mert aggodva várták boldogságuk eltűnt angyalait!

(Franciából szabadon.)

Hegedűs István.

VEGYESEK.

— **Avallás- és közoktatásügyi miniszterium 1877-re szóló költségvetése tárgyalása** rendjén több figyelemre méltó felszólalás történt közelebről az országgyűlésen. Legtöbb igazat mondott a múlttól s legtöbb helyes észrevételt tett — különösen a népoktatást illetőleg — az, a kiktől legtöbbet is vártunk, Molnár Aladár úr. Különös örömmel olvastuk az ő jól átgondolt beszédjének azt a részét, a melyben miután nyíltan kimondá azon meggyőződését, hogy Magyarország azzal az anyagi erővel, a melyet a közoktatási ügyekre fordított, célszerűbb eljárás mellett több eredményt érhetett volna el már eddig is, élénken sürgette legalább jövőre azt, a minék a hiányát eddig sok tekintetben bizony nagyon is éreztük — a tervszerű eljárást. Igen helyesen és egészen korszerűen mondá, hogy ha már a jelen nyomora nem engedi, hogy „nagyobb mérvű anyagi erőt fordítsunk ezen ügyre, használjuk fel legalább a rendelkezésünk alatt álló keveset arra, hogy közoktatásunknak azt a fejlődését eszközöljük és biztosítsuk vele, a mi kevesebb pénzbe kerül — az intensív fejlődést. A legszükségesebbet tegyük meg előbb s a kevésbé szükségest halasztsuk későbbre!“ Ennél helyesebb tanügyi politika ez idő szerint ránk nézve bizonyára nem lehet. Időszzerű és teljesen indokolt volt az a felszólalása is, a melyben „a gyakorlati viszonyoknak tényleg megfelelő helyes tanterv megállapítását s annak azután szigorú végrehajtását“ sürgette. Reméljük: lesz is talán ennek s a honatyák rá felhangzott helyeslésének nem sokára eredménye. Méltán szólalt fel az ellen is, hogy az iparos és kereskedelmi szakoktatás még maig sincs rendezve, s így a tanítás az ilyen intézetekben a legtöbb helyt minden terv és alap nélkül foly. De majdnem egész beszédjét kellene ide írunk, ha mind azt reprodukálni akarnók, a mi helyest, jót, igazat és időszzerűt mondott, a mi igénytelen nézetünk szerint is. Mivel azonban ezt lapunk szűk tere — kivált most az év végén — teljességgel meg nem engedi, kénytelenek vagyunk arra utalni t. olvasóinkat: olvassák el a napilapokból e derék beszédet, a melynél tárgyhoz szövegebbet és programmszerűbbet bizony rég nem mondottak s talán egy hamar nem is mondanak, még az országgházban sem. Éppen ezért, és még sok más egyébért is, kívánjuk hát mi, kedves pályatársak, teljes szívből: éljen soká a lelkes elmondója, — éljen a mi szeretve tisztelt vezérünk — Molnár Aladár!

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**